

Bartók Béla emlékezete

Bartók életét egy alattomos betegség, a fehérvérűség szakította félbe, életének 65. évében, 1945. szeptember 26-án.

Bartók itthon készült utolsó fényképe

Élete az élet nem vigasság! Vallotta, hogy az ember küzdelemre született. Magányos istenkeresőként élt. Legalapvetőbb gesztusaival is fölírni igyekezett. Megtisztító lelki viharokat kívánt teremteni.

Bartók erkölcsiége napjainkban is aktuális: „Az én igazi vezéreszmém – nyilatkozta – a népek testvérré válásának eszméje, minden háborúság és minden viszály ellenére.” Előremutató fáklavívó volt! Példakép lett és marad is. Harciasan szólt az embertelenség ellen!

A kékszakállú herceg vára c. operájának és *A fából faragott királyfi* c. táncjátékának írója, Balázs Béla verset írt Bartókhhoz, melynek versszakjaiból ezek az őszinte és valós mondatok tűnnek ki: „Mi fáj neked? Mint kivont pengét hordod magadat. Bizony zenéd nem andalító mámor. Karvalykarmokkal csapsz a zongorába. Kellemes nem vagy, sem mulattató. Láttalak keresni zord néma tájak között dalt, népdalt, magyart. S melyet találtál, el nem eresztett többé.”

Bartók a magyar népzene szisztematikusan „kincsek” nevezte. Egy népdalfeldolgozásokat tartalmazó kiadványt ajánlva ezt vetette papírra: „Akik örömeiket lelik ezekben a dallamokban, ezekben a versekben, gondoljanak hálával azokra, akik ezt a kincset annyi vihar és viszontagságon keresztül megőrizték: a magyar falu népére.”

A népdalokat Bartók „tanítómesterének” is tartotta. Azok – állította – „egy zenei gondolat páratlanul tömör, minden felesleget elkerülő mintái”.

Yehudi Menuhin Bartók zenéjéről ezt írta: „zenéje mentes minden sallangtól, szentimentalizmustól, éppen olyan pontosan csiszolt, mint arcvonása, s éppoly átható, mint tekintete”.

Egyéni stílusáról azt állapította meg, hogy „egyaránt jellemző az egyszerűség ereje, a legcsodálatosabban képzett elme kulturált látomása és a technika csiszoltsága”. Menuhin azt is felfedezte Bartók zenéjében, hogy a magyarság és más népek népdalain „keresztül” őskori forrásokot érint meg és vulkáni mélységekbe merül le.

Ettől válik Bartók zenéjének ritmikája gerincessé, dinamikája démonivá, dallamjárásai gyakorta erőteljeské és éteri finomságúakká.

Lengyel Menyhért, *A csodálatos mandarin* c. táncjáték írója ekképpen emlékezett meg arról az élményről, amikor 1918-ban Bartók, a volt tanára, Thomán István lakásán elzongorázta a *Mandarin* zenéjét: „Fantasztikus hatással volt ránk, eltűnt a régi melódia és az új nagyszerű zeneiség zengett át rajtunk.”

Halála előtt néhány nappal a New York-i West Side Hospitalban meglátogatta egy magyar származású orvos. „Ha tudná – mondotta neki –, hogy milyen nehéz bőrönddel megyek el, mennyi megírivaló van még benne.”

Thomas Mann, a Nobel-díjas humanista író így emlékezett meg Bartókról: „Valahányszor csak láttam, vele beszéltem, mindenkor lelkem mélyéig megkapott nemcsak lényének szeretetreméltó volta, hanem fennkölt és tiszta művészegyénisége is.”

Yehudi Menuhin, a XX. század egyik kiemelkedő hegedűművésze ezt írta tömören Bartókról: „... jól ismertem tulajdon meg nem alkuvó jellemét”.

Bartók azok közé tartozott, akik meg akarnak változtatni minden rosszat, amit a földkerekségen felfedeznek. Ezért bátran nézett szembe mindenkor a változó arculatú valósággal. A mélylélek titkait kutatta, az emberekben megbúvó angyali és ördögi cselekedeteket figyelte, és a tudatokon túli hatások megnyilvánulásait vizsgálta. A nyers igazság és a végzetes őszinteség kenyerét fogyasztotta. Hirdette, hogy az élet nem vigasság! Vallotta, hogy az ember küzdelemre született. Magányos istenkeresőként élt. Legalapvetőbb gesztusaival is fölírni igyekezett. Megtisztító lelki viharokat kívánt teremteni.

Bartók erkölcsiége napjainkban is aktuális: „Az én igazi vezéreszmém – nyilatkozta – a népek testvérré válásának eszméje, minden háborúság és minden viszály ellenére.” Előremutató fáklavívó volt! Példakép lett és marad is. Harciasan szólt az embertelenség ellen!

A kékszakállú herceg vára c. operájának és *A fából faragott királyfi* c. táncjátékának írója, Balázs Béla verset írt Bartókhhoz, melynek versszakjaiból ezek az őszinte és valós mondatok tűnnek ki: „Mi fáj neked? Mint kivont pengét hordod magadat. Bizony zenéd nem andalító mámor. Karvalykarmokkal csapsz a zongorába. Kellemes nem vagy, sem mulattató. Láttalak keresni zord néma tájak között dalt, népdalt, magyart. S melyet találtál, el nem eresztett többé.”

Bartók a magyar népzene szisztematikusan „kincsek” nevezte. Egy népdalfeldolgozásokat tartalmazó kiadványt ajánlva ezt vetette papírra: „Akik örömeiket lelik ezekben a dallamokban, ezekben a versekben, gondoljanak hálával azokra, akik ezt a kincset annyi vihar és viszontagságon keresztül megőrizték: a magyar falu népére.”

A népdalokat Bartók „tanítómesterének” is tartotta. Azok – állította – „egy zenei gondolat páratlanul tömör, minden felesleget elkerülő mintái”.

Yehudi Menuhin Bartók zenéjéről ezt írta: „zenéje mentes minden sallangtól, szentimentalizmustól, éppen olyan pontosan csiszolt, mint arcvonása, s éppoly átható, mint tekintete”.

Egyéni stílusáról azt állapította meg, hogy „egyaránt jellemző az egyszerűség ereje, a legcsodálatosabban képzett elme kulturált látomása és a technika csiszoltsága”. Menuhin azt is felfedezte Bartók zenéjében, hogy a magyarság és más népek népdalain „keresztül” őskori forrásokot érint meg és vulkáni mélységekbe merül le.

Ettől válik Bartók zenéjének ritmikája gerincessé, dinamikája démonivá, dallamjárásai gyakorta erőteljeské és éteri finomságúakká.

Lengyel Menyhért, *A csodálatos mandarin* c. táncjáték írója ekképpen emlékezett meg arról az élményről, amikor 1918-ban Bartók, a volt tanára, Thomán István lakásán elzongorázta a *Mandarin* zenéjét: „Fantasztikus hatással volt ránk, eltűnt a régi melódia és az új nagyszerű zeneiség zengett át rajtunk.”

Pátzay Pál Bartók-plakettje

Bartók zenéjében erőteljesen létezik a természet is, mert nem csak barátja volt a természetnek, hanem művészete számára is felfedezte azt. Mondanivalóinak kifejezésére szívesen használta a természettel összefüggő költészetet. Magas rangú példája ennek a *Cantata profana* c. műve, amelyben kilenc szép szál legény az erdő sűrűjében szarvasokká lesz, és szájuk nem iszik többé pohárból, „*csak hűvös, tiszta forrásból*”. A műben Bartók természetszeretetről és az emberiség mindenkori szabadságvágyáról fest megrázó freskót.

Bartók zenéjének nemcsak többféle, hanem különféle sajátossága is van. Dallamvilága a magyar és más népzeneekkel rokon, de a hangok foglalata következetesen szigorúbb azoknál. Harmóniái különös lélekről, acélos élni akarásról és fanyar humorról is szólnak. Az ideálisnak és annak meg nem valósulása teremt meg benne a groteszket és az ordító tragikumot. Hangzatai átváltoznak zörejangzatokká és dallamai is eltorzulnak ilyenkor. Egyedülállóan tudja fölidézni a félelmet és a nyugtalanul mozgó és száguldó világot is. És tudja zenéjével Bartók az embert magához is ölelni! Színpadi műveiben az emberiség legbelsőbb érzéseiről és tetteit mozgató vágyairól örökített meg magas rendű zenei kép- és jelensorozatokat.

Kortársa, Arthur Honegger ezt állította Bartókról: „... olyan zeneszerző, aki állhatatos pontossággal és szorgalommal szervezte meg tulajdon fejlődését”. A francia zeneszerzők másik neves alakja, Francis Poulenc így vélekedett róla: „Bartók századunk egyetlen híres zeneszerzője. Amerikában halt meg, ezt a sors keserű figyelmeztetésének érzem. – Valahányszor rá gondolok, egy szent képe jelenik meg előttem.”

Bartók földi maradványai 1988 óta magyar földben, a budapesti Farkasréti temetőben nyugsznak.

Várnai Ferenc

Szinnyei József-díjban részesült Laki-Lukács László

Szinnyei József-díjban részesült 2015. augusztus 20-án könyvtári szakterületen hosszabb időn át végzett kiemelkedő teljesítménye elismeréseként az edelényi Laki-Lukács László könyvtáros, helytörténeti kutató, néprajzi gyűjtő, vászonszövő, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület tagja.

Megtisztelő kitüntetéséhez szívből gratulálunk és további szakmai sikereket, jó erőt és egészséget kívánunk!

A szerk.